

ИЗСЛЕДВАНЕ НА АСЕРТИВНИЯ ПРОФИЛ НА СТУДЕНТИ - МАТЕМАТИЦИ

Ивелина Пенева, Красимир Йорджев

РЕЗЮМЕ

В настоящата разработка се проследяват различни гледни точки относно същността и съдържанието на асертивността. Изследват се и се анализират компонентите на асертивността при студенти от специалности Информатика и Педагогика на обучението по математика и информатика. Констатира се, че нивото на изразеност на това личностно качество сред изследваните лица е над среднестатистическото равнище.

Ключови думи: когнитивни, афективни, мотивационни и поведенчески компоненти на асертивността.

Понятието асертивност е сравнително отскоро навлязло в психологическата литература и практика. То произлиза от английската дума assert, която значи заявявам, утвърждавам, доказвам. Има различия относно тълкуването същността на това понятие. Някои автори го използват като синоним на самодостатъчност или увереност (Федосенко, 2006; Гуляева, 2010). Е.Солтер и В.Капони приемат асертивността за личностна черта, която може да се определи като автономност и независимост от външни влияния, способност за саморегулация на поведението. Асертивността, според Т.Паул предполага свободно поведение, съобразено със собствените подбуди и убеждения и независимо от чуждите оценки. А.Бандура счита, че основни прояви на асертивността са чувството за самоуважение и собствена значимост (Шамиева, 2008). Посочените автори разбират асертивността като увереност, готовност за вземане на самостоятелни решения по повод собствения живот и поемане на отговорността за тях, т.е. наблюдават на отношението на личността към самата себе си.

Други психолози прибавят към това и уважението и приемането на околните. Р.Фричи (Fritchie, 1990) счита, че асертивен е този човек, който е отговорен за собственото поведение, демонстрира уважение към околните и се стреми към компромиси. Сю Бишъп (Bishop, 2006) определя асертивността като форма на поведение основана на собствената отговорност и съзнание за правата на другите хора, при което се демонстрира собственото уважение и уважението към другите. Именно този последен пункт, според Стивън Стейн

(Stein, 2000) разграничава асертивността от агресията, при която също се цели постигането на собствените интереси, но не съобразявайки се, а накърнявайки правата на другите хора. Тази позиция разглежда асертивността като оптимален и най-конструктивен способ на междуличностно взаимодействие, опиращо се на принципите на хуманизма, при което се отрича манипулацията, жестокостта и агресията по отношение на другите хора, не се допуска оцетяване и накърняване на правата на взаимодействащите се страни.

Някои автори поставят акцент именно върху тези личностни права. Якубовски определя асертивността като акт на защитаване на собствените човешки права без да се нарушават основните права на другите (Jakubowski-Spector, 1973). Това е стил на реакция, който взима под внимание границите между правата на един индивид и правата на другите и действа така, че да запази тези граници стабилни. М.Дж.Смит определя асертивния човек като личност, запозната със своите права, ползваща и отстояваща ги при необходимост. В същото време асертивният човек признава на околните техните права и се стреми във взаимоотношенията им да не ги нарушава. Същият автор е известен с т.н. кодекс на асертивността - списък от 10 личностни права сред които са “правото да оценяваш собственото поведение, мисли и емоции”, “правото да бъдеш независим от мнението на околните”, “правото да правиш грешки” и др. (Smith, 1975). Подобни списъци с асертивни права изготвят и други автори, занимаващи се с проблематиката на асертивността (Сю Бишъп, В.Капони, Е.Шостер).

Обобщавайки концепциите на отделните автори асертивността може да се определи като сложен, поликомпонентен личностен конструкт, основните съставки на което са наличие на увереност в себе си, самоуважение и уважение към околните, способност на човек активно да отстоява своите интереси, открито да заявява своите цели, намерения и чувства, ненакърнявайки при това интересите на окръжаващите. Тези характеристики дават основание на много автори да приемат асертивното поведение като основа, фактор за саморазвитие и самореализация (Мутафова, 2007; Федосенко, 2006; Шамиева, 2008).

О.Федосенко (Федосенко, 2006) структурира качествата на асертивността, определяйки четири компонента – когнитивен, афективен, мотивационен и поведенчески.

Когнитивният компонент се състои в откритост за получаване на знания за себе си, за околните и за ситуацията, което довежда до адекватна ориентировка и оценка на жизнените обстоятелства и собственото поведение.

Афективният компонент включва увереност в себе си, самоуважение и уважение на другите и приемане техните позиции и права. Също така асертивния човек трябва добре да разбира своите емоции и да ги изразява открито, при което да не наранява чувствата на околните.

Мотивационният компонент предполага насоченост към решаване на задачите, съответстващи на реалното ниво на възможностите и стремеж към достигане на добри резултати.

Поведенческият компонент се проявява в независимост, високо ниво на самоконтрол и увереност при решаване на жизнените и професионални задачи.

Цел на настоящата разработка е изследването на асертивния профил чрез анализиране на компонентите на асертивността при студенти от специалности Информатика и Педагогика на обучението по математика и информатика към Природо-математически факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски” - Благоевград.

Изследването бе проведено в края на месец май 2010г. сред 39 студенти - първокурсници на възраст 19-21 г. От тях 19 са девойки и 20 – младежи, 26 са от специалност Информатика и 13 от Педагогика на обучението по математика информатика (ПОМИ), нямат проблеми с усвояването на материала, болшинството имат добър успех за първия семестър. Сред тях няма лица с асоциални прояви или отклонения в поведението. Няма страдащи от тежки и хронични заболявания, включително и психически.

В изследването са използвани методиките:

1. Личностна скала за изследване на асертивността, предложена от Judith Tindall и адаптиран от М.Йорданова (Йорданова, 1996);
2. Тест за емоционална интелигентност, създаден от N. Schutte и адаптиран от Ст. Стоянова (Stoyanova, 2009);
3. Методика за изследване на самоуважението на М. Розенберг, адаптирана от Р. Ангелова и Л. Кръстев (Ангелова, 1997);
4. „Скала за социална желателност” или тест за изследване на потребността от одобрение, създадена от D.P.Crowne и D.Marlowe и адаптирана от Е. Паспаланова (Паспаланова, 1985);
5. Фактор II - „Приемане на различията” от тест „Приемане на другите”, създаден от W. Feu и апробиран от Ст.Стоянова (Стоянова, 2007);
6. Тест за изследване на мотивацията за постижение, създаден от И. Паспаланов и И. Щетински (Паспаланов, 1985);
7. Скала I – „Саморегулация” от въпросник „Локализация на контрола” на И.Карагъзов и А.Величков (Радослава, 2005);
8. Тест за изследване на самоконтрола в общуването, създаден от M.Snider и адаптиран от Р. Ангелова и Л. Кръстев (Ангелова, 1997).

В таблица 1 са поместени резултатите от приложения тест за изследване на асертивността при студентите (методика 1).

Таблица 1. Резултати от личностната скала за изследване на асертивността

		девойки	младежи	общо изследвани лица
осреднени резултати	точки	49,2	48,7	48,2
	%	60,7	60,1	59,5
ниво на изразеност на асертивността (в % изследвани лица)	ниско	0	0	0
	средно	57,9	61,5	65
	високо	42,1	38,5	35

Средната стойност на показателя за асертивност е 48,7 (60,1%). Това е сравнително висок резултат и съответства на поведение, при което са обичайни асертивните прояви. Като положителен факт може да се отбележи, че няма изследвани лица, които имат ниски нива на асертивност. Болшинството имат средно ниво на изразеност на това качество (61,5%). Девоитеките имат по-високи резултати в сравнение с тези на младежите, но различията не са статистически значими (таблица 6).

За установяване на когнитивните способности на личността обикновено се използва класически тест за интелигентност. Такъв не се счита за необходимо да се приложи в настоящата разработка, тъй като има достатъчно изследвания в тази област, включително и върху студенти (виж например Пиръв Г., 2000). Интерес представлява един малко изследван компонент на интелигентността - емоционалната интелигентност. Макар че тя касае афективните страни на човешката психика, се опира на когнитивни механизми, за да осигури преработване на емоционалните аспекти на личността. В този смисъл изследването на емоционалната интелигентност ще предостави важна информация относно възможността на изследваните студенти за разпознаване и осмисляне на собствените емоции и емоционални прояви и на тези на околните.

В таблица 2 са поместени резултатите от приложения тест за емоционална интелигентност (методика 2).

Таблица 2. Разпределение на изследваните студенти (в %), получили съответно ниско, средно и високо ниво на теста за емоционална интелигентност

ниво на изразеност	цялостен тест	фактор I - „Споделяне на емоции и емпатия”	фактор II – „Мотивация за преодоляване на трудности и оптимизъм”	фактор III – „Разпознаване на невербалните прояви на емоциите”	фактор IV – „Разпознаване на собствените емоции и самоконтрол”
ниско	28,2	35,9	20,5	35,9	30,8
средно	66,7	56,4	61,5	56,4	61,5
високо	5,1	7,7	18,0	7,7	7,7

Отчита се преобладаващо средно ниво на изразеност както на цялостния тест, така и по отделните фактори. Наблюдава се и относително висок процент (до 39,5% в зависимост от фактора) на студентите с ниска изразеност на съответните качества, което указва слаба възможност за разпознаване на емоциите, тяхното афиширане, споделяне и контролиране.

За проучване на **емоционалния компонент** на асертивността се прилагат методиките 3, 4 и 5 за изследване съответно на самоуважението, потребността от одобрение и приемане на различията с другите хора (таблица 3).

Таблица 3. Резултати от изследване на емоционалния компонент на асертивността (в % изследвани лица)

ниво на изразеност	самоуважение	социална желателност (потребност от одобрение)	фактор II „Приемане на различията” от теста „Приемане на другите”
ниско	5,2	7,7	2,6
средно	82	82	76,9
високо	12,8	10,3	20,5

Отчита се преобладаващо средно ниво на самоуважение на студентите, едва 5,2% имат ниски нива по този показател. Доброто самочувствие и увереност в себе си са съответно свързани с ниските нива на потребност от одобрение и конформизма на студентите-математици. Близко 90% от изследваните могат да не се съобразят с общоприетото мнение, ако това противоречи на собствените им възгледи. В същото време студентите приемат и уважават мнението на останалите хора, както и толерират и зачитат техните права, което се индикира от високите показатели по фактор II „Приемане на различията” от теста „Приемане на другите”.

Мотивационният компонент на асертивността се изследва посредством теста за мотивация за постижение (методика 6), данните от който са поместени в таблица 4.

Таблица 4. Разпределение на изследваните студенти (в %), получили съответно ниско, средно и високо ниво на теста за мотивацията за постижение

ниво на изразеност	цялостен тест	кльстър Д „Делова ориентация”	кльстър Е „Ориентация към висок стандарт в изпълнението”
ниско	5,2	10,3	7,7
средно	82	56,4	56,4
високо	12,8	33,3	35,9

Над 94% от изследваните студенти имат средна и висока мотивация за постижение, имат далечни перспективи и са последователни и настойчиви при постигане на целите си. Над 90 % са и студентите, които са с ориентация към висок стандарт в изпълнението и делова насоченост в дейността си (клъстър Д и Е).

Като индикатор за изследване на мотивационния компонент на асертивността може да послужи и фактор II от теста за емоционална интелигентност, който касае мотивацията за преодоляване на трудности (таблица 2). Според резултатите близо 80% от студентите са целенасочени и силно мотивирани в своята дейност и са оптимисти по отношение на крайния резултат и постиженията си.

Поведенческият компонент на асертивността се изследва посредством методики 7 и 8, измерващи съответно нивото на саморегулация и самоконтрола в общуването. Според резултатите 64,1% от студентите имат средно и високо ниво на саморегулация, т.е. умеят в достатъчна степен да управляват своето поведение, мисли и външните прояви на емоциите си. Само 7,7% имат ниски нива на комуникативен контрол. Останалите умеят да реагират гъвкаво на измененията в ситуацията и да се адаптират бързо в различни социални кръгове (таблица 5).

Таблица 5. Резултати от изследване на поведенческия компонент на асертивността (в % изследвани лица)

ниво на изразеност	скала I - „Саморегулация” от въпросник „Локализация на контрола”	самоконтрол в общуването
ниско	35,9	7,7
средно и високо	64,1	92,3

Степента на независимост от външните оценки при студентите може да се отчете чрез нивата на потребността от одобрение от Скалата за социална желателност (таблица 3). Само 10,3% имат високи резултати по този показател, болшинството от изследваните студенти не се чувстват зависими от мнението на околните и са способни да определят и направляват поведението си според собствените си възгледи.

За установяване на статистически значими различия между половете по отношение на изследваните показатели бе приложен *t*-критерия на Стюдънт. Резултатите са поместени в Таблица 6, където условно са приети следните означения:

$\bar{X}$ - средно аритметична величина

t - критерий на Стюдънт

p - равнище на значимост на *t*-критерия

Таблица 6: Диференциално-полови различия по отделните изследвани показатели

показател	$\bar{X}$	$\bar{X}$ девойки	$\bar{X}$ младежи	t	p
асертивност	55,01	54,88	55,14	0,1336	0,4471
емоционална интелигентност	114,25	115,42	113,15	0,3786	0,3535
мотивация за одобрение	10,94	11,57	10,35	1,4167	0,0824
самоуважение	29,10	31,0	27,30	2,9594	0,0026
приемане на различията	22,02	22,57	21,50	1,0162	0,1580
мотивация за постижение	14,92	15,52	14,35	1,2354	0,1126
самоконтрол в общуването	5,10	4,73	5,45	-1,4446	0,0784
саморегулация	3,71	3,31	4,10	-1,4948	0,0720

Не се наблюдават значими диференциално-полови различия. Единствено се отчитат по-ниски стойности на теста за самоуважение при младежите в сравнение с този при девойките. Това занижение не е драстично и не бива да се тълкува като тенденция към понижено самочувствие при младежите и индикатор за дисбалансирана самооценка. Според процентното разпределение на резултатите от теста за самоуважение преобладаващи (над 90%) сред младежите са средните и високи нива на изразеност на този показател.

Настоящото изследване позволи да се разкрият някои специфични особености на асертивния профил на студентите – математици. Отчетоха се доста положителни тенденции в тяхното личностното развитие. Преди всичко общото ниво на асертивността е над средното, при това няма изследвани лица с ниски показатели по този критерий.

По отношение на **когнитивния компонент** на асертивността се отчетоха преобладаващи средни стойности на изследваната емоционална интелигентност. Сравнително високият процент с ниско ниво на същия показател не бива да се отчита като негативна тенденция. По-скоро е нормално следствие от преобладаващата в сравнение с емоциите, рационалност при хора, занимаващи се с точни науки.

По отношение на **емоционалния компонент** се отчетоха изключително високи резултати. Над 95% от изследваните имат средни и високи нива на самоуважение и приемане на различията с другите хора. Малко са студентите с конформни характеристики, близо 90% са независими от мнението на околните в своите възгледи и поведение.

Високи са и показателите при **мотивационния компонент** на асертивността. Болшинството студенти са целенасочени и упорити при достигането на целите си, стремят се към значими постижения и ги достигат чрез висок стандарт в действията си.

При изследване на **поведенческия компонент** на асертивността също се отчетоха много добри резултати. Повечето студенти са уверени и независими

от външните оценки и влияние и умеят да контролират своите мисли и поведение.

Обобщените резултати от комплексното изследване показват, че студентите с математически наклонности са високо асертивни, имат добра емоционална и комуникативна култура, силно мотивирани са и успяват да достигнат своите цели чрез умел контрол на дейността и емоции си. Тези показатели са индикатор за социалната и личностна зрялост на изследваните лица и гарантират техните бъдещи професионални постижения и лични успехи.

Резултатите от проведеното изследване предоставиха възможност за изследване на асертивния профил на студенти - математици. Считаме, че това има не само теоретично, но преди всичко практическо значение, тъй като способства за по-конкретното прецениране на средствата за целенасочено въздействие с цел коригиране на негативните тенденции и развитие на положителните страни в личностната структура на студентите.

ЛИТЕРАТУРА

- АНГЕЛОВА, Р., КРЪСТЕВ, Л. (1997). *Психологически тестове*. Благоевград.
- ГУЛЯЕВА, К. Ю. (2010). К проблеме исследования асертивности личности. *Международная заочная научно-практическая конференция „Личность и общество. Проблемы современной психологии”*, Новосибирский государственный педагогический университет.
- ЙОРДАНОВА, М. (1996). *SOS приятели - Практическо пособие*. „Отворено образование”, С.
- КАППОНИ, В., НОВАК, Т. (1995). *Как да правим всичко по-своему, или Асертивност - в жизнь*. [Пер. с чешкого]. Питер, Санкт Петербург.
- МУТАФОВА, М. (2007). *Самопознанието в обучението на талантиливи студенти*. ЮЗУ ”Н.Рилски”, Благоевград.
- ПАСПАЛАНОВ, И., ЩЕТИНСКИ, И. (1985). *Българска адаптация на въпросника за „Мотивация за постижения” и „Ориентировъчна анкета”*. Годишник на СУ ”Климент Охридски”, кн. Псих., т.78.
- ПАСПАЛАНОВА, Е. (1985). *Методическо пособие за работа със скала за Социална желателност*. издателство към БАН.
- ПИРЪОВ, Г. (2000). *Проблеми на когнитивната психология*. АИ „Марин Дринов”, София.
- РАДОСЛАВОВА, М., ВЕЛИЧКОВ, А. (2005). *Методи за психодиагностика*. Пандора прим, София.
- СТОЯНОВА, Ст. (2007). *Основи на психологическите измервания. Адаптация на тест*. ЮЗУ”Н.Рилски”, Благоевград.

ШАМИЕВА, В.А. (2008). *Ассертивность в структуре личности субъекта адаптации. Учебное пособие*. ДВГТУ, Владивосток.

ФЕДОСЕНКО О.А. (2006). Уверенность в себе как интегративный показатель качества жизни. *Сборник научных трудов Азиатско-Тихоокеанском регионе „Качество жизни как цель и условие интеграционных процессов”*, Южно-Сахалинск, с.135-146.

BISHOP, S. (2006). *Develop Your Assertiveness*. Kogan Page, London.

SMITH, M. J. (1975). *When I Saw No, I Feel, Quilty*. Bantam Books, New York.

STEIN, S., HOWARD E. (2000). *The EQ Edge: Emotional Intelligence and your success*. Stoddart Publishing Co. Limited.

STOIANOVA, S. (2009). Validation of a test measuring the emotional intelligence. *Proceedings of the south-east european conference of psychology – 2009* . (in press).

JAKUBOWSKI-SPECTOR, P. (1973). Facilitating the growth of women through assertive training. *The Counseling Psychologist*, 4(1), 75-86.

Ивелина Пенева Енчева

ЮЗУ ”Н. Рилски” – Благоевград
Философски факултет
ул. ”Ив. Михайлов”, №66
e-mail: ivelina_peneva@swu.bg

Красимир Янков Йорджев

ЮЗУ ”Н. Рилски” – Благоевград
Природо-математически факултет
ул. ”Ив. Михайлов”, №66
e-mail: yordzhev@swu.bg

EXAMINING THE ASSERTIVENESS PROFILE OF THE STUDENTS – MATHEMATICIAN

Ivelina Peneva, Krasimir Yordzhev

ABSTRACT

Different viewpoints of the Assertiveness nature and content are considered in the present paper. The Assertiveness components are examined over the students of mathematics and informatics. We ascertain that the level of expression of this personal quality among the examined students is above the average statistic level.

Keywords: cognitive, affective, motivational and behavioural components of assertiveness.

Ivelina Peneva Encheva

South-West University, Blagoevgrad,
Bulgaria
Address for correspondence:
Faculty of Philosophy
South-West University
66 Ivan Mihailov Str, 2700 Blagoevgrad,
Bulgaria
e-mail: ivelina_peneva@swu.bg

Krasimir Yordzhev

South-West University, Blagoevgrad,
Bulgaria
Address for correspondence:
Faculty of Mathematics and Natural Sciences
South-West University
66 Ivan Mihailov Str, 2700 Blagoevgrad,
Bulgaria
e-mail: yordzhev@swu.bg